

Від слів до дій:

ЯК ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КЛІМАТИЧНИЙ ПАКТ ОБ'ЄДНУЄ СУСПІЛЬСТВО

для досягнення кліматичної
нейтральності Європи
до 2050 року

Посібник для українських міст / 2021

Национальний центр
трансформації міст

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

ПРЯМУЄМО
РАЗОМ

Публікація «Від слів до дій: Як Європейський кліматичний пакт об'єднує суспільство для досягнення кліматичної нейтральності Європи до 2050 року» є посібником для українських міст, що допоможе використовувати досвід ЄС щодо інструментів просування зеленої трансформації. Містить опис практичного інструмента Європейського зеленого курсу та низку рекомендацій для українських міст.

Авторські права на цей документ належать ГО «Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля». Будь-яке використання, окрім загальноприйнятих наукових норм цитування, інформації, що відображає зміст цього аналітичного документа, без письмової згоди забороняється. Цитувати як: Від слів до дій: Як Європейський кліматичний пакт об'єднує суспільство для досягнення кліматичної нейтральності Європи до 2050 року. Посібник для міст. Під редакцією Світлани Романко. — Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля» (2021).

Матеріал підготовлено за підтримки Європейського Союзу та Міжнародного Фонду «Відродження» в межах грантового компоненту проєкту EU4USociety. Матеріал відображає позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Міжнародного фонду «Відродження» та Європейського Союзу.

Європейський Союз складається з 27 держав-членів та їхніх народів. Це унікальне політичне та економічне партнерство, засноване на цінностях поваги до людської гідності, свободи, рівності, верховенства права і прав людини. Понад п'ятдесят років знадобилось для створення зони миру, демократії, стабільності і процвітання на нашому континенті. Водночас нам вдалось зберегти культурне розмаїття, толерантність і свободу особистості. ЄС налаштований поділитись своїми цінностями та досягненнями з країнами-сусідами ЄС, їхніми народами, та з народами з-поза їхніх меж.

Міжнародний фонд «Відродження» — одна з найбільших благодійних фундацій в Україні, що з 1990-го року допомагає розвивати в Україні відкрите суспільство на основі демократичних цінностей. За час своєї діяльності Фонд підтримав близько 20 тисяч проєктів, до реалізації яких долучилися понад 60 тисяч активістів та організацій України на суму понад 200 мільйонів доларів США.

Сайт: www.irf.ua

Facebook: [www.fb.com/irf.ukraine](https://www.facebook.com/irf.ukraine)

Ілюстрації: [@marcovector](https://www.instagram.com/marcovector)

(с) Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», 2021.

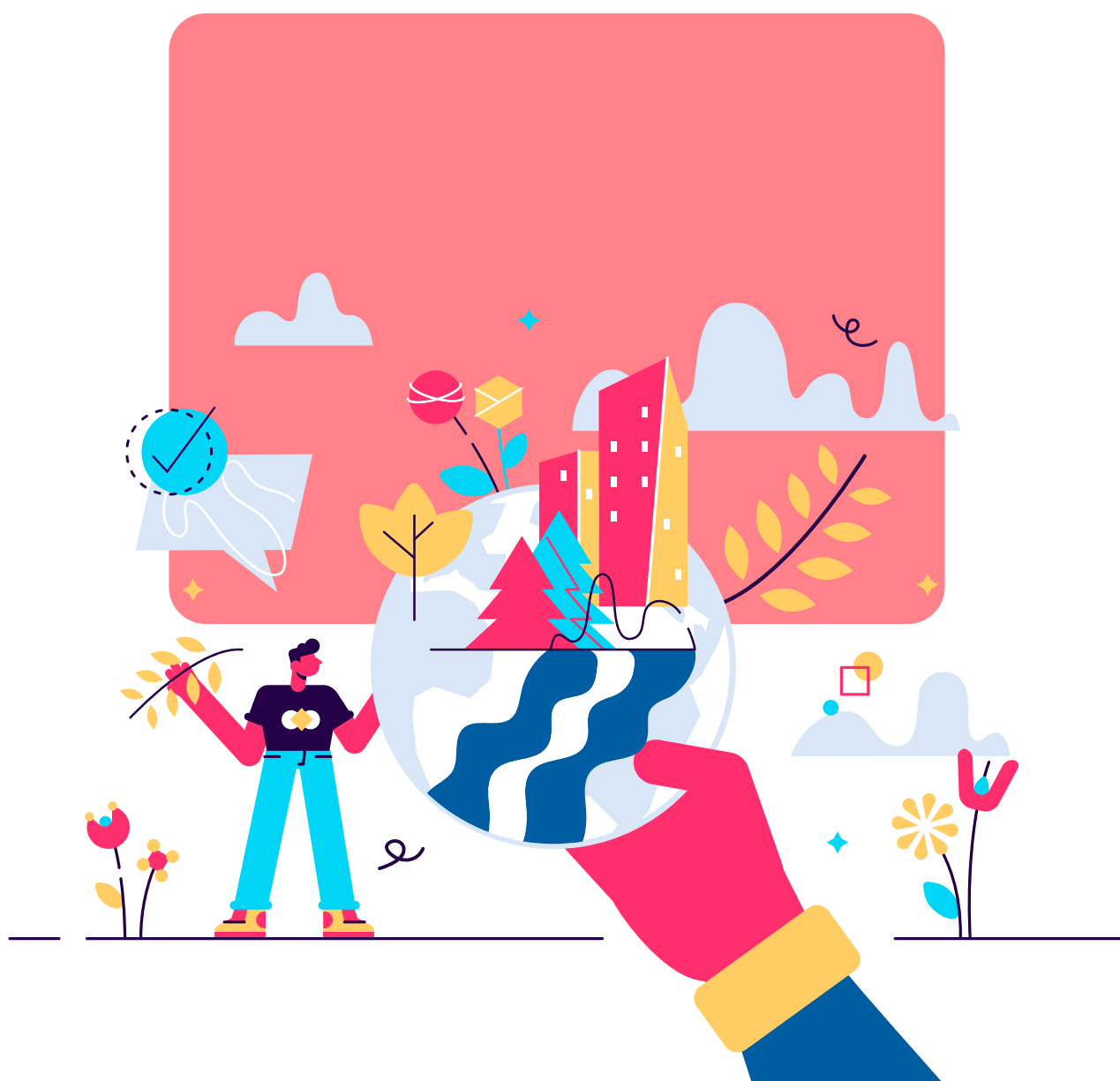

Зміст

Вступ	4
Що таке Європейський кліматичний пакт та в чому його цінність?	6
Інструменти ЄЗК	10
Підвищення обізнаності про зміну клімату та кліматичні рішення.....	11
Активні дії на захист клімату.....	14
Напрями дій на захист клімату.....	21
Можливі кроки для українських міст	30
Організаційні.....	31
Комунікаційні.....	32
Інноваційно-стратегічні.....	33

ВСТУП

Європейський зелений курс (далі — ЄЗК) був створений не тільки як реакція уряду ЄС на наукові докази кліматичної кризи, але й як відповідь на вимоги громадян про негайні рішучі дії на захист клімату. Якщо ЄЗК є пакетом нормативних актів ЄС у важливих сферах економіки та довкілля, то Європейський кліматичний пакт (далі — ЄКП) — це форма співпраці, яка робить можливими значні зміни у скороченні викидів CO₂ та досягненні кліматично нейтральної економіки до 2050 року. Ці дії ініційовані безпосередньо громадянами та громадами «знизу вгору», від вулиць до офісів.

В українських містах немає практики сталого залучення громадськості до активних кліматичних дій, хоча існують окремі практики належного врядування, бюджету участі на соціально значущі проєкти, формування молодіжної політики тощо.

У той же час саме міста будуть змушені трансформуватись у першу чергу, щоб захистити біорізноманіття, зелені зони, вирішити питання забезпечення енергією з чистих джерел, перебудувати міську мобільність та скоротити викиди промислових підприємств. Без зміни свідомості громадян та колективних дій зі скорочення викидів, впровадження сталих практик споживання та виробництва, поводження з відходами та зменшення власного вуглецевого сліду міська влада не зможе реалізувати жоден із документів місцевої кліматичної політики: стратегій з переходу на ВДЕ, енергоефективності та реновації житлового фонду, збереження міського біорізноманіття та адаптації до зміни клімату шляхом природоорієнтованих рішень, озеленення та нульового забруднення земель, вод, ґрунтів, «розумної» мобільності та транспорту з нульовими викидами.

Ми започатковуємо серію посібників для українських міст, що допоможуть використувати досвід ЄС щодо інструментів просування зеленої трансформації.

Окрім опису практичного інструмента ЄЗК, ми пропонуємо низку рекомендацій для міст, які можуть бути корисними як під час стратегічного планування та розвитку, так і в реалізації конкретних ініціатив чи проєктів.

Посібник підготовлено за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» у рамках проєкту «Європейський зелений курс для України: від стратегій до конкретних дій».

ЩО ТАКЕ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КЛІМАТИЧНИЙ ПАКТ

та в чому його цінність?

Європейська Комісія розуміє, що успішна політична трансформація країн та їх законодавства для досягнення цілей кліматично нейтральної Європи потребує підтримки та реалізації у містах і громадах. Щоб зміни були цінними і важливими для населення, іншою має стати і поведінка людей: потрібні нові щоденні практики, дружні до довкілля та клімату, громада має бути вмотивована та розуміти важливість цієї місії. Для цього Європейський кліматичний пакт планується як активна неформальна платформа — спільнота практиків, які обговорюють кліматичні рішення та реалізують їх у побуті, професійному середовищі та міському управлінні.

Європейський кліматичний пакт — це рамковий комунікаційний документ Європейської Комісії та однойменна довготривала ініціатива, розпочата у грудні 2020 року. Його мета — об'єднати все суспільство: громадян, громадські організації, органи місцевої влади та самоврядування, навчальні заклади та представників бізнесу, щоб ініціювати і впроваджувати кліматичні рішення. ЄКП спрямований на побудову і розвиток єдиної мережі індивідуальних кліматичних дій у рамках існуючих громадських ініціатив ЄС та залучення усіх зацікавлених суб'єктів впливу.

ЄКП запрошує місцеві, регіональні та національні органи влади організувати регулярні відкриті зустрічі з питань клімату та навколишнього середовища, розробляти стратегії справедливого переходу до кліматичної нейтральності та збільшувати інвестиції у захист своїх громад від впливу змін клімату. Зменшення викидів надасть багато переваг з точки зору покращення якості повітря, сталої мобільності та доступної чистої енергії.

Довгостроковою ціллю ЄКП

є соціальна трансформація для досягнення цілей Європейського зеленого курсу: перебудова всіх аспектів життя від культури до соціальних відносин, від політики до економіки, від того, як ми думаємо, до того, як ми живемо. Це торкнеться усіх ключових сфер: промисловості, виробництва та споживання (природних ресурсів, енергії, харчування, поводження з відходами тощо), збереження біорізноманіття та адаптації до зміни клімату, фінансування та інвестицій, політики та дипломатії, геополітичного лідерства.

Координувати реалізацію ЄКП буде спеціально створений Секретаріат. Серед його функцій:

- інформування та комунікація з активною частиною громадян та тими, хто нейтрально ставиться до кліматичних дій ЄС чи не цікавиться ними;
- визначення та поширення успішних практик через онлайн-платформу ЄКП;
- залучення громадян та інших суб'єктів впливу до створення мережі, взаємодії та реалізації локальних кліматичних дій;
- збирання та аналіз місцевих практик та настроїв у суспільстві для співорганізації потрібних для громад заходів і надання експертної допомоги.

Фактично, це означає створення і підтримку діяльності так званих спільнот практиків¹ — груп людей, неформально пов'язаних практичними знаннями та пристрасстю до спільної справи. Вони формують нові підходи до вирішення проблем завдяки навчанню, а згодом креативними способами діляться досвідом та знаннями².

У результаті функціонування таких спільнот мають з'явитися лідери — амбасадори клімату, а індивідуальні кліматичні дії мають стати частиною життя кожного громадянина.

Хто зможе стати амбасадором клімату?

Подати заявку на веб-сайті ЄКП зможе фізична особа чи представник організації. Потрібно бути активним у сфері протидії змінам клімату та поділяти цінності ЄКП. Кандидатам запропонують коротко описати свій досвід та сферу (запланованої) діяльності.

На скільки часу обиратимуть амбасадорів?

Термін виконання обов'язків амбасадора — 1 рік.

Що отримають амбасадори клімату?

Амбасадори будуть офіційно представлені на веб-сайті Пакту та в соціальних мережах Європейської Комісії. Вони зможуть користуватися платформами Пакту та комунікаційними матеріалами. Ці люди стануть частиною мережі амбасадорів, яка надаватиме можливості для рівноправного обміну, дискусій та тренінгів.

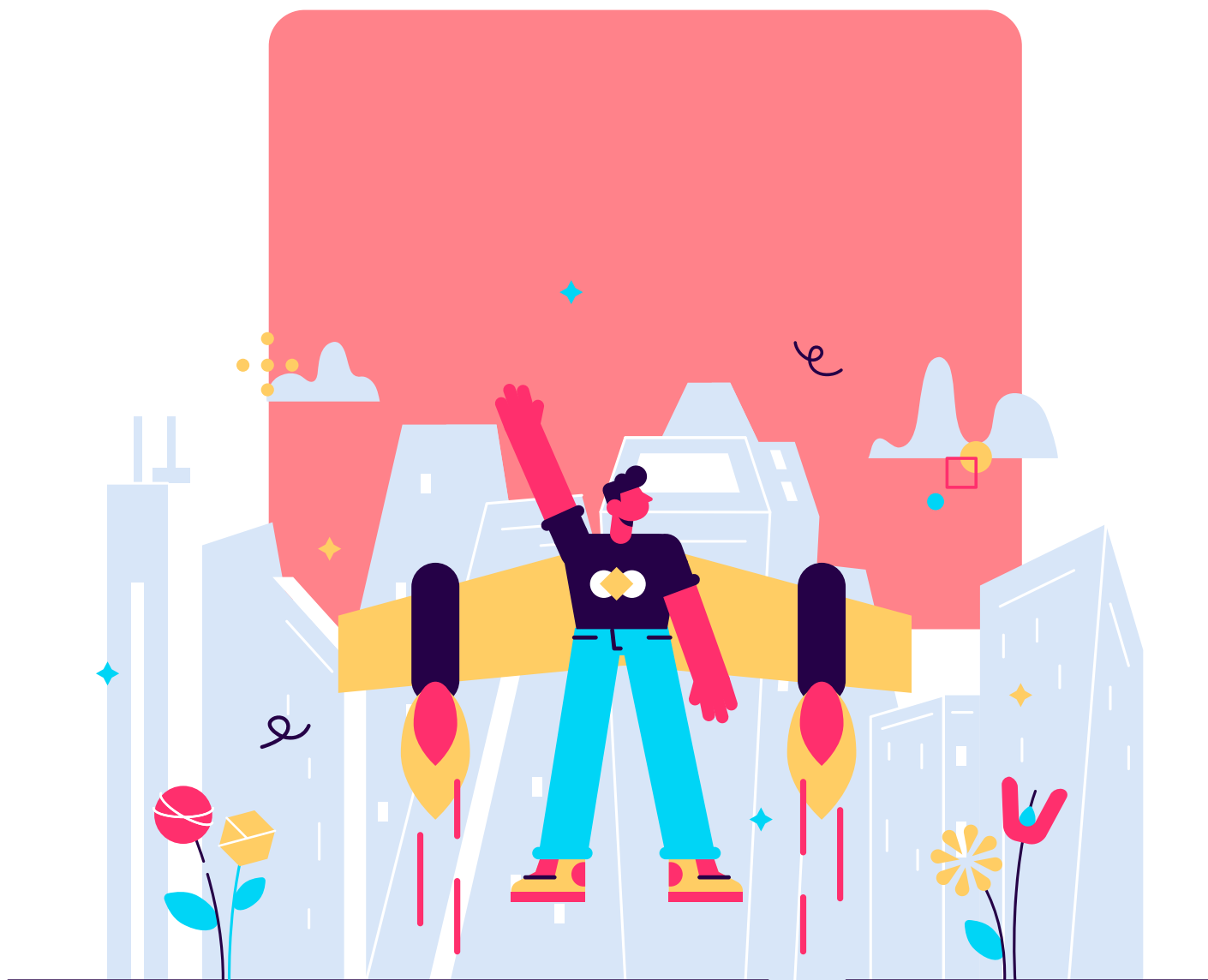
Ціль функціонування таких спільнот — не тільки кількість амбасадорів клімату та індивідуальні зобов'язання громадян по скороченню вуглецевого сліду, але й загальний рівень суспільного схвалення чи потреби в екологічних чи кліматичних діях.

¹ Community of Practice - це концепція неформальних суспільних груп практиків, вперше розроблена у 1991 році вченими-антропологами Жаном Лаве та Етьєном Венгером. <https://wenger-trayner.com/introduction-to-communities-of-practice/>

² Etienne C. Wenger, William M. Snyder. Communities of Practice: The Organizational Frontier. <https://hbr.org/2000/01/communities-of-practice-the-organizational-frontier>

ІНСТРУМЕНТИ ЄКП

ПІДВИЩЕННЯ ОБІЗНАНОСТІ ПРО ЗМІНУ КЛІМАТУ ТА КЛІМАТИЧНІ РІШЕННЯ

Щоб підвищити обізнаність громадян та їх здатність протистояти дезінформації про зміну клімату, ЄС через ЄКП створює механізм інформування про зміни клімату та кліматичні рішення. Це допоможе розпочати зміни у громадах та передбачає такі елементи:

- конструктивний і відкритий діалог, що базується на наукових та перевірених фактах;
- поширення знань про зміну клімату та кліматичні рішення в освітніх закладах, громадах та сусідствах, місцях праці та іншій соціальній взаємодії;
- розроблені Європейською Комісією комунікаційні матеріали та практичні інструменти для реалізації ЄКП;
- інформування та залучення до ініціатив та рухів, що вже існують та діють у країнах ЄС, з метою спільного досягнення цілей кліматичної нейтральності;
- через можливість вибору як кліматичних дій, так і свого залучення до них — реалізація індивідуальних кліматичних рішень чи долучення до громади та великого руху.

ЄКП буде підвищувати обізнаність громадян з проблемою змін клімату та сприятиме досягненню кліматичної нейтральності через такі інструменти:

- кліматичне амбасадорство людей з різним професійним та життєвим досвідом для залучення громадян та інформування про кліматичні рішення;
- просування науково обґрунтованого вибору кліматичних рішень за допомогою демонстраційних пілотних проєктів та виступів науковців в освітніх закладах;
- додаткове фінансування досліджень, доступних та зрозумілих широкій аудиторії;
- просування кліматичної грамотності та інтеграція кліматичної науки і рішень у школи, професійну технічну освіту, вищу освіту та освітні можливості протягом усього життя, а не лише у період студентства;
- робота у коаліціях. Наприклад, нова Коаліція кліматичної освіти залучатиме експертів і ресурси для нетворкінгу та креативних підходів до вчителів, учнів та студентів та змобілізує тисячі вчителів і шкіл для просування зеленої освіти та зміни поведінки на сталу;
- «Навчальний куток» збиратиме навчальні матеріали для підлітків та вчителів і просуватиме їх, зокрема, через Європейський молодіжний портал;
- спростування кліматичних міфів та упереджень, заперечень та дезінформації про зміни клімату;
- дизайн привабливих онлайн і офлайн зустрічей, залучення різноманітної аудиторії для розбудови спільноти кліматичних змінотворців, поширення історій успіху з усіх міст Європи;
- широке використання онлайн-ових заходів як недорогих, низьковуглецевих та інклюзивних альтернатив для підвищення обізнаності про кліматичну кризу і пошуку рішень. Щорічні заходи для підбиття підсумків прогресу та просування ідей, дій та рішень;
- заохочення проведення заходів, які вирішують питання соціальної сталості, соціального добробуту, інклюзії, рівності, різноманітності, доступності, а також тих, які спрямовані на роботу з найбільш вразливими до змін клімату категоріями та територіями.

АКТИВНІ ДІЇ НА ЗАХИСТ КЛІМАТУ

ЄКП пропонує діяти як самостійно, так і надихати інших. Долучитися можна через конкретні дії вдома, в навчальному закладі, на роботі. Щоденний вибір транспорту, продукції, яку споживаємо, та відходів, які продукуємо — це теж вибір на користь кліматично дружного суспільства. ЄКП заохочуватиме демократичні, засновані на науці, практичні, прозорі, обґрунтовані на місцях, всеохоплюючі та довготривалі дії окремих осіб та організацій щодо зміни клімату.

ЄКП виділяє такі принципи кліматичних дій:

1. Заохочення участі

Такі процеси, як демократичні діалоги та збори громадян показують, що залучення людей безпосередньо до важливих і складних дискусій створює відчуття співвідповідальності, активізує технологічні та соціальні інновації і оптимізує прийняття рішень. Участь у Пакті сприятиме кліматичному руху в європейських спільнотах і регіонах та зміцнить соціальні зв'язки, натхненні громадською взаємодією щодо клімату для покращення здоров'я населення та захисту довкілля.

2. Різноманітність форм участі

Учасники пакту, як приватні особи, так і організації, зможуть долучатись по-різному. Наприклад, реєструвати свої кліматичні ініціативи та зобов'язання на онлайн-платформі ЄКП або приєднуватися до ініціатив інших. Учасники пакту зможуть висловити зацікавленість у роботі інших людей та зв'язатися з ними.

3. Співпраця з інтерактивними платформами, зокрема «Розраховуйте на нас!»

(англ. Count Us In), що має ціль залучити 1 млрд людей та скоротити викиди на 20%.

4. Фокус на молодь після потужних акцій молодіжного кліматичного руху

ЄКП буде проводити регулярні діалоги з молоддю та пропонувати їм простір для ідей і рішень за спільно створеною програмою.

ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ ЄКП ВАЖЛИВІ ТАКІ ФАКТОРИ:

1. Дотримання цінностей ЄКП:

- **Науковість, відповідальність та зобов'язання діяти.** Участь у Пакті має спричинити суспільну зелену трансформацію, надихати та заохочувати інших приєднатися. Учасники братимуть участь у конкретних науково обґрунтованих діях з чіткими та, в ідеалі, вимірюваними результатами, щоб здійснювати вплив.
- **Прозорість.** Учасники Пакту зобов'язуються ділитися відповідною інформацією про свої дії, методологією та результатами з іншими учасниками та з громадськістю для відстеження прогресу та впливу, вдосконалення і навчання.
- **Відсутність грінвошингу.** Зобов'язання у рамках ЄКП будуть зафіксованими, конкретними, публічними та прозорими і підлягатимуть моніторингу.
- **Амбіційність і терміновість.** Для досягнення кліматичних та екологічних цілей потрібно швидко та рішуче кинути виклик проблемам через амбітні трансформаційні рішення, включаючи проєкти, що передбачають експерименти, інноваційні способи співпраці та здорову конкуренцію за результати.
- **Дія з урахуванням місцевого контексту.** Дискусії та дії будуть адаптовані до місцевого контексту та цільових груп. Чим ближче до повсякденної реальності людей, тим краще.
- **Різноманітність та інклюзивність.** Участь зможе взяти будь-яка людина незалежно від походження, професії, віку, освіти тощо. При розробці Пакту Комісія спиратиметься на креативність та різноманітність поглядів, що впливають із демократичних механізмів та механізмів участі.

2. Використання інформаційних технологій для інноваційних способів залучення людей та доступність через новітні цифрові технології та послуги (наприклад, через інтернет-платформу, використання інтегрованих ІТ-систем для мобільного збору даних про якість природних ресурсів, порівняння їх із загальноєвропейськими тенденціями та надання порад щодо найкращого рішення, використання сенсорів, штучного інтелекту та отриманих даних) для прискорення зеленої трансформації.

3. Інтерактивні діалоги громадян через залучення до міжнародних подій, наприклад, Конференції про майбутнє Європи про те, як нульовий рівень викидів та нульове забруднення може стати повсякденною практикою громад та громадян.

4. Широке міжсекторальне партнерство з тими ініціативами та організаціями, що вже існують через

а) центр (хаб) знань, який об'єднає відповідну інформацію та знання і зробить їх доступними як через інтернет-платформу Пакту, так і через спеціальні служби підтримки для масштабування, поширення того, що вже працює і дає результат, нарощення потенціалу, перехід від навчання до виконання;

б) центри компетенцій і соціальних інновацій, які підвищуватимуть обізнаність про потенціал соціальної зеленої економіки у вирішенні екологічних проблем за допомогою низових ініціатив, які вимагають невеликої кількості ресурсів, але мають потенціал для розповсюдження знань і залучення громад для значного трансформаційного впливу. Майбутній План дій ЄС із соціальної економіки, який планується до кінця 2021 року, також буде спрямований на посилення соціальних інновацій;

в) огляд наявного фінансування, необхідного для кліматичних дій з різних джерел (наприклад, з ЄС, держав-членів, благодійності, приватного сектора).

5. Розуміння громадянами, владою та бізнесом кінцевої цілі, на досягнення якої спрямована їх кліматично дружна поведінка. Такою ціллю у ЄЗК є досягнення кліматичної нейтральності Європи до 2050 року. Відповідно до ЄКП та Звіту Ради місії для кліматично нейтральних та розумних міст «Пропонована місія: 100 міст, нейтральних до клімату, до 2030 року — громадянами та для них»³ міста на шляху до кліматичної нейтральності мають:

- розробити науково та технічно обґрунтовану візію місцевої кліматичної нейтральності та закріпити її у міських стратегічних документах;
- побудувати багаторівневий та спільний творчий процес, оформлений у Договорі про кліматично нейтральне місто, який, будучи адаптованим до реалій кожного міста, матиме спільну досяжну мету, визначатиме прогалини у місцевій кліматичній політиці та її імплементації для переходу до кліматичної нейтральності, закріпить цілі та рівні співпраці усіх стейкхолдерів, буде інструментом координації і надихатиме до спільних дій;
- сприяти перетворенню громадян на агентів змін за допомогою низових ініціатив, інновацій та нових інклюзивних форм управління;
- отримати доступ до фінансових можливостей для досягнення кліматичної нейтральності через Horizon Europe, Європейські структурні та інвестиційні фонди, Фонд справедливого переходу, Invest EU, EU Next Generation та інші фонди ЄС. Проте не всі з цих фінансових можливостей доступні для України;
- сприяти національному справедливому переходу через реалізацію Порядку денного 2030 та цілей сталого розвитку з метою покращення здоров'я та добробуту громадян;
- вирішити питання адаптації та стійкості до клімату шляхом оцінки ризиків та вразливості міст до змін клімату як основи для планів адаптації, озеленення, сталої та розумної мобільності.

³ European Commission. Directorate-General for Research and Innovation. «Proposed Mission: 100 Climate-neutral Cities by 2030 — by and for the Citizens». Report of the Mission Board for climate-neutral and smart cities. September, 2020 https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/research_and_innovation_funding_documents/ec_rtd_mission-board-report-climate-neutral-and-smart-cities.pdf

6. Створення міських платформ для залучення громадян та перетворення їх на кліматичних амбасадорів через 16 зелених повсякденних практик⁴, спрямованих на зміну способу життя, зменшення вуглецевого сліду та впливу на політичні рішення.

ПОДорожі

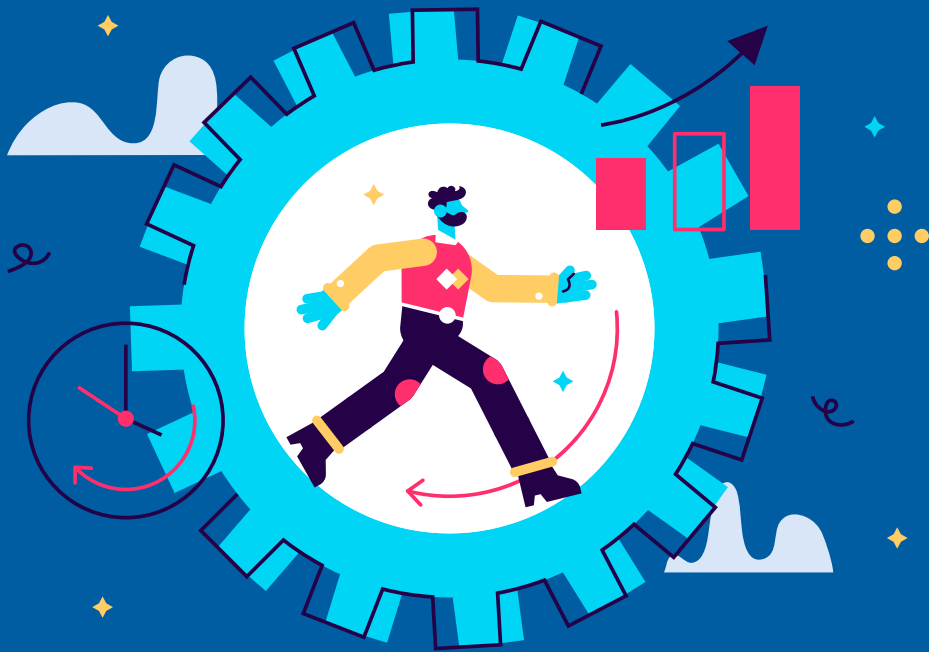
- менше подорожувати літаком, що істотно зменшить викиди вуглецю;
- при придбанні власного авто обирати моделі з електричним двигуном;
- більше ходити пішки чи користуватися велосипедом.

СПОЖИВАННЯ ТА ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ

- утеплити свої квартири, будинки та горища в них;
- зменшити температуру опалення у будинку хоча б на градус та більше;
- купувати електроенергію з ВДЕ у «зеленого» постачальника;
- встановити власну сонячну станцію;
- купувати мало нового одягу та носити його довго;
- ремонтувати та повторно використовувати всі можливі речі;
- не викидати їжу і скоротити кількість харчових відходів;
- зменшити кількість м'яса у своєму раціоні;
- споживати сезонні фрукти та овочі.

⁴ Ці практики були розроблені експертами UNEP <https://www.unep.org/news-and-stories/story/16-ways-take-action-climate>

ВПЛИВАТИ НА ПОЛІТИЧНІ РІШЕННЯ ТА ЗАЛУЧАТИ ІНШИХ

- вимагати від влади та політиків конкретних дій зі створення та інвестицій у відповідну інфраструктуру;
- обирати фінансові інституції та фонди, що інвестують відповідально;
- об'єднуватися з колегами на роботі для сталих практик в офісі;
- бути голосом змін: говорити про сталі практики з родичами та друзями.

ЄКП у партнерстві з проектом Count Us In розробили можливості онлайн долучення до сталих практик та відстежування прогресу на сайті⁵ та в мобільному додатку. Також на сайті можна переглянути пакет конкретних порад⁶ для сталого способу життя.

⁵ Count Us In! Protect what you love. <https://www.count-us-in.org/16-steps/>

⁶ https://ec.europa.eu/clima/citizens/tips_en

НАПРЯМИ ДІЙ НА ЗАХИСТ КЛІМАТУ

Європейський кліматичний пакт також пропонує залучати громадян у таких напрямках:

Зелені зони

Зелені простори приносять користь не тільки нашому здоров'ю та добробуту, а й полегшують управління водними ресурсами, сприяють збереженню міського біорізноманіття у забудованих районах і зменшенню шумового забруднення. Місця для відпочинку та рекреації також підвищують вартість будинків та офісів. У той же час саме зелені зони міст неухильно скорочуються у процесі господарської діяльності, зокрема, житлового будівництва.

Стратегія ЄС з біорізноманіття до 2030 року⁷, яка є частиною ЄЗК, має змінити ці тенденції та зупинити втрату міських екосистем. Зелені інфраструктурні та природоорієнтовані рішення мають систематично інтегруватися у містобудування. Таким чином, до 2030 року в ЄС має бути висаджено 1 млрд дерев.

Стратегія закликає міста ЄС, що мають більше 20 000 жителів, розробити амбіційні плани озеленення міст до кінця 2021 року. Вони повинні включати заходи щодо збереження міського біорізноманіття, створення та розширення доступних міських лісів, парків і садів, міських ферм, зелених дахів та стін, зелених коридорів на вулицях і площах, міських луків та живоплотів. Такі плани мусять мати політичні, регуляторні та фінансові інструменти реалізації та координацію з Угодою мерів, а також залучення громадськості та широкі можливості фінансування⁸. Крім того, ЄС у 2021 році створить Європейську платформу озеленення міст згідно з новою «Угодою зелених міст»⁹.

⁷ EU Biodiversity Strategy for 2030 Bringing nature back into our lives.

⁸ Funding opportunities. https://ec.europa.eu/environment/topics/urban-environment/green-city-accord_en

⁹ https://ec.europa.eu/environment/topics/urban-environment/green-city-accord_en

Планується, що ЄКП буде:

1. Підтримувати нові ініціативи з висадки та догляду за деревами, наприклад, за допомогою інформування про важливість нових зелених насаджень та наочності вже зробленого у протидії зміні клімату.
2. Пов'язувати ці ініціативи з уже наявними ресурсами, мережами та платформами: EU Covenant of Mayors for Climate and Energy, the European Green Capital, the Green Leaf Networks, the Green City Tool and the Green City Accord.
3. Пропонувати місцевим органам влади рішення щодо відновлення, захисту та збільшення зелених міських територій. Рішення базуватимуться на існуючій політиці біорізноманіття та дослідницьких проектах Horizon Europe. Для прикладу – природоорієнтовані рішення, які максимізують створення робочих місць, можливості для бізнесу та стійкість до змін клімату.
4. Забезпечувати платформу для діалогу та співпраці між громадами, бізнесом, землевласниками та органами місцевого самоврядування для повернення у комунальну власність достатньої кількості земель для збільшення площ зелених зон. Це дозволить кожному мешканцю міста скористатися багатьма перевагами з точки зору адаптації до змін клімату, здоров'я та екосистемних послуг.

Ці зміни будуть можливими, якщо реформувати національну систему ігнорування необхідності збільшення площ зелених зон, їх знищення у процесі будівництва та недотримання правил чинного законодавства по догляду за ними¹⁰. Загальною проблемою для міст є також те, що у міських цільових програмах озеленення, розвитку та збереження зелених насаджень не враховують питань адаптації до зміни клімату і відповідних природоорієнтованих рішень. Роботи по озелененню обмежуються висадкою дерев та кущів і їх так званим «омолодженням», яке часто виконується із порушеннями. У більшості міст кількість зелених насаджень на одну особу та для шкіл, парків, скверів за ДБН є критично меншою за рекомендовану. Сталі дренажні системи, вертикальне та дахове озеленення є швидше екзотичною, ніж поширеною практикою у містах України. Тому важливо, щоб населення більше знало про ці можливості і брало у них участь.

У найближчі роки у рамках ЄЗК та ЄКП Green Hotspot Houten разом із партнерами у Данії, Фінляндії, Румунії, Іспанії, Чехії та Нідерландах будуть будувати Європейську платформу для озеленення міст. Ця платформа міського озеленення має знайти зелені рішення щодо наслідків зміни клімату в міському середовищі (сади на дахах та вертикальні сади, сталі дренажні системи для захисту від повеней тощо) через дослідження та обмін знаннями та досвідом між різними кліматичними зонами ЄС. Міста Європи мають окремий досвід і напрацювання¹¹ у цих сферах, який можна запозичити для України.

¹⁰ Парки замість бетону : нова політика у сфері управління зеленими насадженнями http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/UKR_1987_EPL_Parku_zamist_betony-1.pdf

¹¹ Sustainable Drainage Systems - a guide. London 2016 <http://content.tfl.gov.uk/sustainable-urban-drainage-november-2016.pdf>

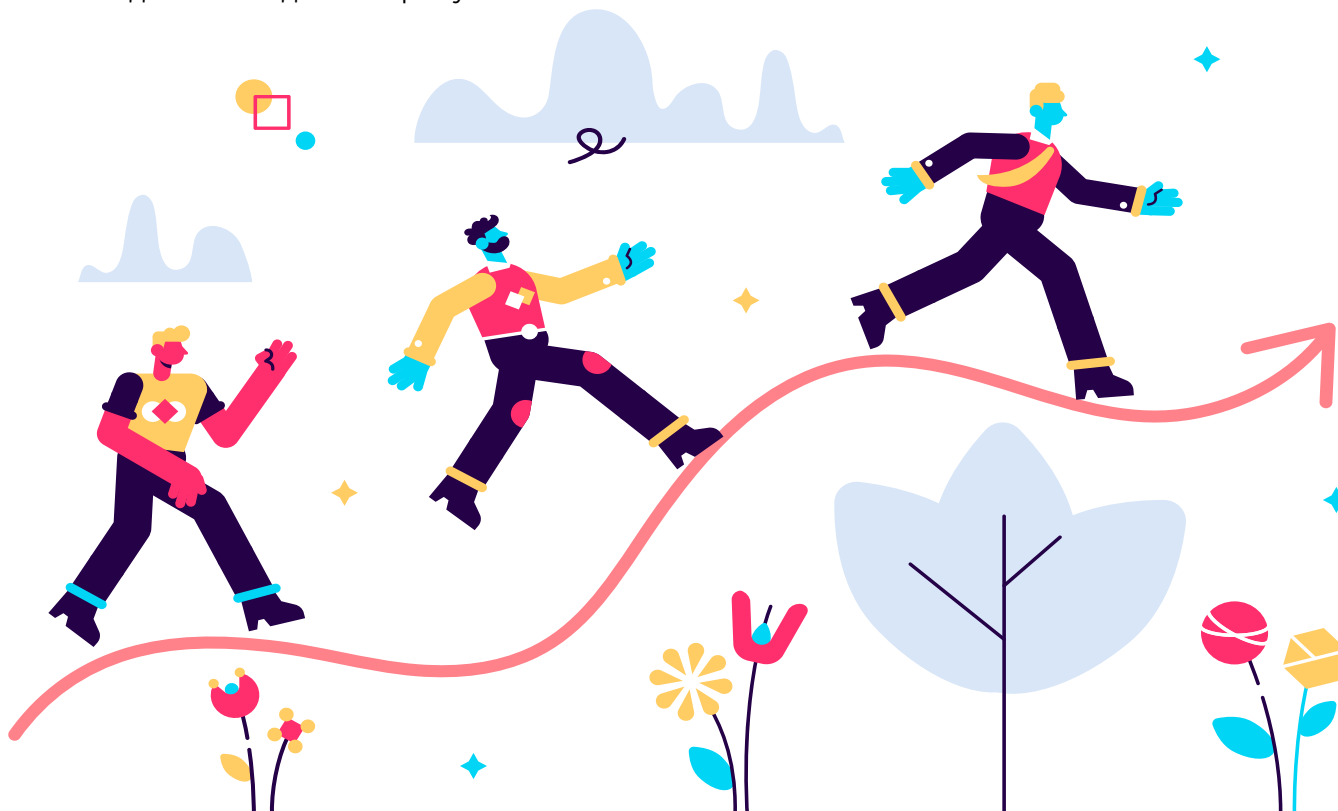
Зелена мобільність

Міське планування, безпечні велосипедні та пішохідні доріжки, громадський транспорт на чистій енергії, впровадження нових технологій доставки, таких як безпілотники, послуги спільного використання автомобілів та велосипедів змінять підходи до міської мобільності. Перехід на безвуглецеві транспортні технології, зменшення забруднення повітря, шуму та аварій призведе до значного поліпшення якості життя у містах.

Для досягнення амбітних цілей у сфері сталої і розумної мобільності ЄКП буде:

- демонструвати та підтримувати «зелені» опції для подорожей;
- забезпечувати зв'язок різних учасників та ініціатив для активізації спільних дій та більшого впливу;
- ставати простором для міських чи регіональних ідей щодо екологізації транспорту для безпечної велосипедної інфраструктури, зменшення смертності на дорогах у містах, придбання громадських транспортних засобів з нульовими викидами, такі як електробуси або автобуси на водні.

Містам потрібно планувати, пропагувати та впроваджувати власні системи сталої і розумної мобільності, включаючи цифрові смарт-додатки, поки буде створено відповідне національне регулювання розвитку електротранспорту, швидкісного залізничного транспорту тощо. Деякі міста уже мають чи ще розробляють плани сталої міської мобільності — нові інструменти планування населених пунктів, що інтегрують, об'єднують, впроваджують і моніторять зелені практики мобільності. Окремі зобов'язання щодо скорочення викидів транспорту є частиною ПДСЕРК (Планів дій сталого енергетичного розвитку і клімату). В Україні 196 із 287 підписантів Угоди мерів уже розробили такі плани скорочення викидів на 30% до 2030 року¹².

¹² Угода мерів щодо клімату та енергії в Україні. <http://com-east.eu/uk/plani-dii/plany-dii/>

Проте в більшості міст мобільність все ще не є безпечною, зручною та доступною для пішоходів. Вже сьогодні міста можуть:

- збільшувати кількості велодоріжок, якісного та сучасного громадського транспорту;
- обмежувати в'їзд до центрів міст та облаштовувати пішохідні зони, зелені паркувальні місця та озеленені зупинки громадського транспорту як елемент зеленої інфраструктури міст;
- разом із бізнесом розвивати практики спільного використання автомобілів, велосипедів, змінювати культуру використання приватних авто.

Зелені будівлі

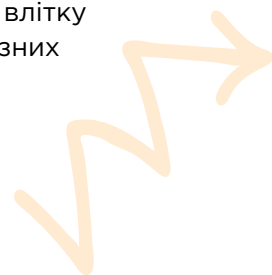
Якщо розглянути весь життєвий цикл проектування, будівництва, використання, реконструкції та знесення, будівельний сектор є найбільшим споживачем енергії в ЄС (40%), найбільшим споживачем сировини (50% видобутих матеріалів) і, таким чином, одним із найбільших джерел викидів парникових газів (36% прямих та непрямих викидів). Підвищення температури, що спричиняє частіші хвилі спеки, втричі збільшує потребу в енергії для охолодження наших будівель у теплу пору року, ніж їх опаленні. Щоб зробити будівлі у містах частиною стратегії досягнення кліматичної нейтральності, потрібно будувати нові споруди з урахуванням зелених вимог, а також реконструювати існуючі будинки як державного, так і приватного сектору, бо більшість із них будуть існувати і використовуватись протягом наступних десятиліть.

Тому Європейська Комісія оголосила Хвилю реновації¹³ для покращення енергетичних показників будівель по всьому ЄС та поетапного введення обов'язкових мінімальних стандартів енергоефективності для існуючих будівель, оновлення правил сертифікатів енергоефективності будівель.

ЄКП передбачає широке залучення усіх зацікавлених сторін до цього процесу та спрямований на:

- інформаційне забезпечення та підвищення обізнаності про різноманітні переваги реновації будівель (покращення енергетичних та матеріальних показників будинків, лікарень, шкіл, соціального житла та комунальних служб);
- заохочення зобов'язань щодо реновації та сприяння обговоренню на всіх етапах реалізації та постачання процесу реновації;
- пошук, виокремлення та втілення ідеї нового європейського Баугаузу¹⁴;
- координацію та надання технічної допомоги для місцевих органів влади та громадян для реновації та подолання енергетичної бідності;
- можливості фінансування для вразливих громад (програма LIFE, Європейський фонд регіонального розвитку).

Однією із найбільш важливих цілей ЄКП є пошук потрібних суспільству сталих рішень. Для реновації будівель — це створення нового європейського Баугаузу. Це міждисциплінарний проєкт по пошуку нового архітектурного стилю на принципах кліматичної нейтральності під керівництвом спільноти практиків: вчених, архітекторів, дизайнерів, художників, проєктувальників та громадянського суспільства. Він має завершитися влітку 2021 року, а у 2022 році має бути створена мережа з п'яти засновників Bauhaus у різних країнах ЄС.

¹³ A Renovation Wave for Europe - greening our buildings, creating jobs, improving lives. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1603122391413&uri=CELEX:52020SC0550>

¹⁴ New European Bauhaus https://europa.eu/new-european-bauhaus/index_en

Зелені робочі місця та навички

Робочі місця на шляху досягнення кліматичної нейтральності турбують усіх. В цілому, 1,2 мільярда робочих місць у світі залежать від сталого та здорового довкілля. Шкода, завдана навколишньому середовищу, негативно вплине на робочі місця та умови праці, оскільки робота залежить від природних ресурсів, екосистемних послуг, захисту від стихійних лих. За оцінками Міжнародної організації праці, майже 6 млн робочих місць у процесі переходу до «зеленої» економіки будуть ліквідовані й заново створені, уже в інших, «зелених», галузях. До 2030 року в усьому світі з'явиться 24 мільйони нових робочих місць, якщо діятиме політика сприяння «зеленій» економіці. ЄС планує, що \$10.7 трлн інвестицій у чисту економіку створять 10.6 млн зелених робочих місць.

Впровадження ЄЗК як у ЄС, так і в Україні, вимагає революційної зміни кваліфікацій та навичок для забезпечення процвітання людей у період зеленої та цифрової трансформації і відновлення після коронавірусної кризи. Для цього ЄС розробив та прийняв відповідний план дій — Європейський порядок денний щодо навичок¹⁵. Це п'ятирічний план, який допомагає громадянам працездатного віку та підприємствам формувати партнерства, розвивати потрібні кваліфікації та навички для майбутньої зеленої трансформації. Використовувати їх для посилення сталої конкурентоспроможності, як це визначено ЄЗК; забезпечення соціальної справедливості, реалізації на практиці першого принципу Європейської основи соціальних прав¹⁶: доступ до освіти, навчання та навчання впродовж усього життя, підвищення стійкості до реагування на кризи на основі досвіду, отриманого під час пандемії COVID-19.

Цей план ставить амбітні кількісні цілі щодо підвищення кваліфікації (вдосконалення існуючих навичок) та перекваліфікації (навчання новому), яких слід досягти протягом наступних 5 років: 120 млн дорослих громадян навчаються новим кваліфікаціям щороку; 14 млн дорослих підвищують кваліфікацію щороку, 2 млн людей, що шукають роботу, мають мати нещодавній досвід перекваліфікації, 230 млн - отримують цифрові навички¹⁷.

12 заходів плану зосереджуються на покращенні робочих навичок завдяки співпраці з державами-членами, компаніями та соціальними партнерами для спільної роботи задля змін. Таким чином, громадянам ЄС нададуть можливість розпочати навчання впродовж життя, а бюджет ЄС стане каталізатором для розблокування державних та приватних інвестицій у навички людей. Протягом наступних семи років Європейський соціальний фонд PLUS (ESF +), інвестує понад 88 млрд євро у фінансування проектів зеленої зайнятості та соціальної інтеграції¹⁸.

¹⁵ European Skills Agenda <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223&langId=en>

¹⁶ <https://ec.europa.eu/info/european-pillar-social-rights>

¹⁷ Factsheet - European Skills Agenda: skills for jobs (2020), <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&furtherNews=yes&newsId=9723>

¹⁸ Can the Green Deal help the EU economy through the pandemic? <https://www.euronews.com/2021/01/27/will-going-green-help-the-european-economy-survive-the-pandemic>

Очікується, що громадяни ЄС у результаті реалізації плану отримують можливість:

- відслідковувати, які робочі місця затребувані, та визначати, які навички потрібно розвивати, щоб їх отримати;
- вдосконалювати свої цифрові навички для роботи та повсякденного життя;
- проходити навчальні курси у будь-який зручний момент протягом усього життя, а не лише у студентському віці, та отримувати на це відповідне фінансування;
- отримувати визнання за навчання, щоб краще використовувати свої нові навички.

Для цього ЄКП:

- 1.** Заохочуватиме залучення організацій та секторів, важливих для переходу до кліматично нейтральної економіки, до виконання Європейського порядку денного щодо навичок.
- 2.** Поширюватиме найкращі практики та історії успіху, зібрані в рамках численних європейських ініціатив, зокрема Європейського тижня професійних навичок, Навичок для життя, Європейського альянсу для учнівства та проектів, що фінансуються за програмою Erasmus +.
- 3.** Допомогатиме та направлятиме новий Європейський соціальний фонд + на 2021-2027 роки та Фонд відновлення і стійкості, які дадуть змогу мільйонам людей пройти навчання для зелених робочих місць та зеленого відновлення вже у 2021 році. Програма Еразмус + 2021–2027 рр. надасть можливості для розвитку перспективних навичок, а також партнерських проектів для організацій у галузі освіти та молоді для співпраці щодо навичок та компетенцій у галузі навколишнього середовища та клімату.
- 4.** Заохочуватиме зацікавлені сторони, місцеві органи влади та громади повною мірою використовувати Фонд та Механізм справедливого переходу ЄС з метою сприяння перекваліфікації, активному залученню працівників та шукачів роботи і створенню нових місцевих можливостей працевлаштування у цільових регіонах.
- 5.** Підтримуватиме заклади вищої освіти у розробці та викладанні програм з питань наслідків життєвого циклу продукції та процесів, їх екологічного та кліматичного сліду, а також гнучких форматів навчання, включаючи короткі курси з екологічної сталості.

Україна поки знаходиться у складному становищі щодо зелених робочих місць, набуття цифрових навичок, підвищення кваліфікації та перекваліфікації до потреб нових спеціальностей. У країні висока трудова міграція через низький рівень заробітної плати, невідповідність кваліфікації вимогам ринку праці, незадоволеність системою охорони здоров'я, а також станом безпеки¹⁹.

Перш за все, це зумовлено стратегією держави, яка, до прикладу, ставить цілі збереження наявних і стимулювання створення нових високопродуктивних робочих місць з гідними умовами праці. Країна ставить за ціль розробити заходи щодо створення 500 тис. робочих місць, підвищити кваліфікації робочої сили в Україні, підвищити рівень активної підтримки безробітних та сприяти їх працевлаштуванню²⁰, але не виконує цього.

Те саме стосується розвитку професійної та вищої освіти в Україні, яка не адаптована до вимог зеленої трансформації, не має фінансової автономії, відповідно і можливості оперативного регування на нові виклики, має зношену матеріально-технічну базу та проблеми з якістю освіти. Оскільки на рівні держави тільки формується бачення українського Зеленого курсу, а на рівні міст воно відсутнє, питання зайнятості, підвищення та зміни кваліфікації та зміни кваліфікації громадян при реалізації Зеленого курсу потрібно обов'язково врахувати при розробці його основних положень в Україні.

¹⁹ «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року». Постанова КМУ від 03 березня 2021 р. № 179. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>

²⁰ Державна Програма стимулювання економіки для подолання негативних наслідків спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020—2022 роки, затверджена ПКМУ від 27 травня 2020 р. № 534. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/534-2020-p#Text>

МОЖЛИВІ КРОКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ МІСТ

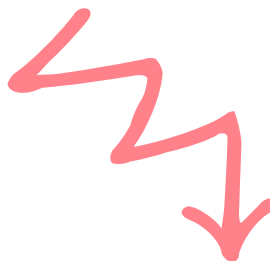

Можливі кроки для українських міст

Організаційні

- Органи місцевого самоврядування мають ініціювати перетворення та об'єднання навколо ЄЗК та стати першими кліматичними амбасадорами. Вони не тільки представляють інтереси громад, але й акумулюють фінансове забезпечення їх розвитку, мають людські, часові та фінансові ресурси для якісних змін. Кліматичними амбасадорами мають бути не тільки органи місцевого самоврядування, але і якомога більше громадян, установ та організацій різних форм власності, представників бізнесу.
- Провести опитування на рівні громади, села, селища, яке дозволить визначити рівень обізнаності мешканців із проблемою змін клімату та рівень впровадження ними дружніх до довкілля і клімату практик, як, до прикладу, було зроблено у Львові²¹. За результатами зробити обґрунтовані висновки щодо першочерговості та змісту колективних дій.
- Забезпечити повну прозорість та цифровізацію процесу залучення та обговорення питань в рамках ЄКП, залучивши місцевих ІТ розробників та науковців.
- Передбачити фінансовий та організаційний ресурс на здійснення актуальних місцевих досліджень. Наприклад, оцінку вразливості міста до змін клімату, прогнозування наслідків змін клімату до 2030, 2040, 2050 років, потенціалу досягнення кліматичної нейтральності та моделювання переходу на 100% енергії з ВДЕ, міські стратегії з адаптації до зміни клімату, впровадження елементів циркулярної економіки у міське господарство та виробництво, місцеві програми кліматичної просвіти і освіти тощо. Як наприклад, у Житомирі у 2020 році розробили сценарій моделювання переходу на 100% енергії з ВДЕ до 2050 року. Ці спеціальні міські дослідження мають стати основою місцевої політики кліматичної нейтральності міста.
- Використовувати усі доступні можливості та найкращі європейські практики для створення місцевих «зелених» робочих місць та «зелених» кваліфікацій через співпрацю з місцевим бізнесом та навчальними закладами і просувати реальні дії по декарбонізації секторів місцевої економіки тощо.
- Ініціювати та заохочувати міські практики сталого споживання та виробництва (зокрема, зелені закупівлі) в муніципальних установах, комунальних підприємствах та відомчих закладах.

²¹ Результати дослідження «Соціальний простір міста: потенціал до громадотворення», 2015 рік <https://city-adm.lviv.ua/news/city/lviv-changes/225775-rezultaty-doslidzhennia-sotsialnyi-prostir-mista-potentsial-do-hromadotvorennia>

Комунікаційні

- Започаткувати та налагодити регулярну багатосторонню комунікацію влади, мешканців, бізнесу про ціль кліматичної нейтральності та кроки по її реалізації. Створити механізм інформування мешканців про зміни клімату, їх наслідки та кліматичні рішення та отримання регулярного зворотного зв'язку.
- Підвищувати обізнаність громад та громадян щодо зеленої трансформації та її складових через науково доведені факти, звіти, аналітичні документи та запобігати дезінформації. Щорічно у світі готується багато фахових аналітичних матеріалів, доступних і безкоштовних, які детально роз'яснюють як причини кліматичної кризи, так і способи її вирішення. Місту потрібно запланувати та забезпечити фінансування ресурсу на переклад, адаптацію, опрацювання такої інформації та її поширення серед мешканців. Це також допоможе боротися з дезінформацією та викривленням фактів щодо доцільності, потреби та впливу ЄЗК на майбутнє міст.
- Використовувати комунікаційні матеріали та практичні інструменти, розроблені в рамках ЄЗК та ЄКП, наприклад, структуру, цілі та логіку документів Зеленого курсу та ЄКП, і поширювати їх серед населення. Серед них: кліматичне амбасадорство, зобов'язання зменшувати вуглецевий слід свого життя, дому, бізнесу та інші.
- Створити інтерактивну платформу для такої взаємодії і для залучення мешканців за прикладом європейської ініціативи «Розраховуйте на нас!» (англ. - Count Us In)²² та про-сувати цифровізацію у сферах озеленення, сталої мобільності, реновації будівель, зелених робочих місць та нових кваліфікацій і навичок.

²² Protect what you love. Count Us In! <https://www.count-us-in.org>

- Визначити питання міського біорізноманіття та зелених зон, сталої і розумної мобільності, реновації будівель та зелених робочих місць пріоритетними як для першочергового вирішення, так і для відкритого залучення громадськості у всі етапи процесу. Провести перші планувально-стратегічні дизайн-сесії.
- Сформувати надихаючу і естетично привабливу візію результату індивідуальних та колективних дій, що ведуть до кліматичної нейтральності. Можна зробити це подібно до стилю «новий Баугауз»²³, який має поєднати політику ЄЗК і те, як будуть виглядати і функціонувати наші спільноти і домівки (форум для обговорення, експериментальна міська лабораторія, центр для експертів, місце зустрічі громадян, зацікавлених темою). Поєднання науки і техніки з мистецтвом та культурою продукує хороший дизайн та стійкість громад і будівель до змін та демонструє, що необхідне також може бути прекрасним.
- Побудувати багаторівневий та спільний творчий процес і розробити Договір про кліматичне нейтральне місто. Будучи адаптованим до реалій кожного міста, він закріпить не тільки конкретні адаптовані під міські потреби способи досягнення цілей кліматичної нейтральності, але й відповідальність усіх стейкхолдерів, яких об'єднає для системної комплексної роботи.
- Як потужні об'єднання спільнот практиків, впливати через відкриту суспільну адвокацію на амбіційність національних цілей по досягненню кліматичної нейтральності до 2050 року та впровадження інструментів ЄЗК (у тому числі ЄКП та інших) на рівні державної політики.
- Вимагати від центральної влади офіційного долучення до нових ініціатив в рамках ЄЗК - ЄКП, нагород-грантів Green Capital of Europe, European Green Leaf, платформи European New Bauhaus через оновлення Угоди про асоціацію або окремо. Розуміти, що без кліматичної нейтральності України Європа не досягне цілі кліматично нейтрального континенту та використовувати доступні можливості ЄЗК, наближаючи членство в ЄС.
- Здійснювати постійну кліматичну просвіту та освіту через співпрацю зі школами, дитячими садками, професійно-технічними та вищими навчальними закладами, закладами культури та творчості через сучасні методи та форми (гейміфікація, в тому числі через спеціально створені онлайн-додатки, тренінги, креативне мистецтво). ЄКП робить особливий фокус на навчанні учнівської та студентської молоді, бо це найшвидший спосіб прискорити зелену трансформацію. Це доступна можливість комплексного формування «зеленої» свідомості, краща, ніж пізніша тривала заміна старих і укорієних стереотипів.
- Залучати мешканців до планування та реалізації політичних, інфраструктурних та інших рішень по скороченню викидів та адаптації до змін клімату як пропонує ЄКП — у формі спільнот практиків. Такі спільноти мають передбачати широке неформальне міжсекторальне партнерство громади, бізнесу, влади. Наприклад, щодо впровадження природоорієнтованих рішень у рамках стратегії збереження міського біорізноманіття.

²³ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_20_1902

